

Kronika

DR. LUC MENAŠE: EVROPSKI UMETNOSTNOZGODOVINSKI LEKSIKON

Likovna
umetnost

Ob poplavi likovnih edicij na našem knjižnem trgu, kjer v glavnem gre za izdaje, ki se odlikujejo po izrednih grafičnih dosežkih, je poseg Mladinske knjige v naše »likovno« tržišče z izdajo knjige brez ene same reprodukcije, z izdajo umetnostnozgodovinskega leksikona, popoln odklon od te smeri, kajti o dosledni politiki pri izdaji likovnih edicij ne pri tej in ne pri drugih založbah ne moremo govoriti. Zato je Evropski umetnostnozgodovinski leksikon dr. Luca Menašaja pravo pionirsko založniško delo oziroma bi to lahko bilo, ko bi ne slutili za tem dejanjem praznine, ki mu bo sledila, bodisi da bo šlo tu za izčrpanost založbe ali pa tudi za praznino, ki je ne morejo napolniti pisci Menašejevega formata. Zato ob vsem priznanju, ki sta ga doživela pisec in založba Mladinska knjiga za enkratno založniško delo na našem domačem založniškem področju in hkrati tudi za enkratno delo na področju umetnostnozgodovinske stroke, ne moremo biti povsem veseli in niti ne čisto zadovoljni, ker nas gloda dvom o tem, ali bo k temu in takemu delu možno vsaj deset let po izidu pridati še kaj podobnega, deležnega vsaj pol toliko pohval. Kajti kapitalno delo je resnično lahko rojeno le na toliko in toliko let. Pričakovati skoraj kaj podobnega temu toliko hvaljenemu leksikonu pa bi resnično komaj zmogli vsi umetnostni zgodovinarji, čeprav bi usmerili v eno delo naše še preveč razdrobljene in mimoidoče vrste. Morda je prav v tem tudi Menaše uspel, ker se je sam lotil dela, ki ga sicer opravljajo v skupino združeni znan-

stveniki. Dr. Stele je ob tej dilemi — ko je šlo za delo enega avtorja ali kolektiva avtorjev — omenil prednost, da je Menaše opravil nalogo sam, saj je ob kolektivnem delu in ob prednosti, ki jo kolektivno delo prinaša, vselej očitna tudi težava z usklajevanjem kriterijev. Luc Menaše je na tiskovni konferenci ob izidu leksikona povedal, da je v to knjigo vloženo osemletno delo, ki pomeni poleg čisto tehničnega dela tudi izpeljavo velikanske naloge, ki jo bomo lahko prav ovrednotili šele čez leta z nepristranskim pretehtavanjem in ocenjevanjem. S tem torej, ko sem se lotil poskusa, da ocenim umetnostnozgodovinski leksikon, naj bi sprejel vlogo pristranskega ocenjevalca, bodisi da je v tem času, kmalu po izidu, še vse preveč očitna splošna hvala bodisi da stojim na poziciji umetnostnega zgodovinarja, ki svojemu kolegu zavida zaradi doseženega uspeha. Naloga ocenjevanja leksikona je že tako težavna in postane še težavnejša, ker je avtor, zavedajoč se že vnaprej vseh pomanjkljivosti, že v uvodu omenil, češ: »Bilo bi naivno, če bi pričakovali, da bo Evropski umetnostnozgodovinski leksikon kakorkoli zadovoljil vse potrebe.«

Ne bi hotel biti pristranski pregledovalec in ocenjevalec, in da bi se vsaj nekoliko skušal približati nepristranski oceni, naj povem, da globoko občudujem vse opravljeno delo, ki ga je avtor vložil v to knjigo, da pa kljub vsej hvali, ki je bila izrečena ali zapisana, vendar skušam gledati na leksikon po svoji presoji, torej da na moje gledanje ni vplivala ne hvala ne zavist.

Po citatu Maxa J. Friedländerja, ki si ga je avtor postavil kot vodilo in hkrati tudi kot nekakšen usklajevalec kriterijev, bi pričakovali, da »v leksi-

kon sodijo dejstva, datumi, citati, napotki, ne pa po okusu narekovane sodbe, domneve, osebni pogledi...«. Vendar si je avtor ravno s tem, ko je opravil to velikansko nalogo sam in ne v kolektivu, kjer bi bilo treba usklajevati kriterije, privzel tudi nalogo razsodnika z zelo »osebnimi pogledi« in včasih s skorajda osupljivimi »sodbami«. Resda »nimamo pred seboj leksikona slovenske likovne umetnosti, ampak samo prvi slovenski leksikon likovne umetnosti sploh«, toda s tem še ni rečeno, da bi moral avtor zanemariti kar 180 slovenskih slikarjev in kiparjev, članov Društva slovenskih likovnih umetnikov. Po seznamu članov DSLU iz leta 1969 jih je Menaše vnesel od 253 samo 73, kar pomeni že določeno »po okusu narekovano sodbo«, ki je še očitnejša pri izboru arhitektov in še kje drugje. Primerjanje z Enciklopedijo likovnih umjetnosti (Zagreb) lahko pokaže veliko širše obravnavanje slovenskih umetnikov, in to ne samo članov DSLU. Tudi se mi zdi, da ima veliko večjo leksikalno vrednost za sodobno slovensko likovno umetnost knjiga dr. F. Šijanca: Sodobna slovenska likovna umetnost, ki je izšla leta 1961 pri založbi Obzorja v Mariboru, in jo Menaše tudi uporablja. Ker smo že pri slovenskih likovnikih, naj omenim samo kot pripombo, da pogrešam npr. pri Šubicah (omenjena sta Janez in Jurij) posebno geslo — podobarji, Šubičeva podobarska delavnica in seveda tudi druge; mimogrede naj opozorim tudi na napako pri rojstni letnici Iveta Šubica: v leksikonu pod geslom Ive Šubic je navedena napačna 1925, medtem ko je prava 1922, pravilno navedena v koledarju spominskih dni. Brez dvoma se je pri tako obsežnem delu moralo vtihotapiti tudi veliko napak, ki pa jih ne iščem, temveč samo s primeri opozorim na tako možnost. Ne zdi se mi prav, da je izpuščen Mirko Šubic, ki bi bil lahko vsaj omenjen pod Šubici, če že dru-

gače ne, vsaj zaradi zaslug pri restavratskem delu, pri vzgoji restavradorjev na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani (zopet mimogrede: tudi vsi pedagogi na tej ustanovi niso zajeti), in če že ne pod družinskim geslom, vsaj pod geslom restavriranje, restavratstvo — toda tega gesla v leksikonu ni. Pričakoval bi, da dejavnost, ki je tako tesno povezana z umetninami in njihovim reševanjem in ohranjanjem, zasluži vsaj omembo, če že ne razlago. Podobnih nedoslednosti je še več: slikar Kiar Meško je obravnavan pod imenom in ne pod priimkom, pri Lepenskem viru bi želeli vsaj približno časovno označitev, o Jerneju iz Loke je še več literature, kaj je s stavbenikom Andrejem iz Loke, v Kranju je omenjena samo galerija v Prešernovi hiši, tista v Mestni ni, Sadnikarjevo zbirko je že zdavnaj prevzel kamniški muzej, premalo je avtor črpal iz tako imenovane »provincialne literature«. Marsikateri podatek je iz revije Borec, vendar avtor pri nekaterih umetnikih zelo nedosledno uporablja to revijo celo že za leto 1971, medtem ko Vere Visočnik ne omenja med umetnostnimi zgodovinarji, pri nekaterih je navedena celo literatura ali kakšno delo, ki bo šele izšlo v letu 1971 (npr. Marjan Zadnikar), pri drugih pišočin uporablja pretekli čas in podobno in tako dalje. Revije Borec pa sploh ne omenja pri že sicer pomanjkljivo obdelanem geslu o partizanski grafiki. Manjši spodrsaljki so podobni takim: pod geslom župnijska cerkev sv. Jakoba (v Škofji Loki) omenja poznogotski nagrobnik Volbenka Schwarza in njegovih žena Uršule ter Doroteje in hkrati tudi v Stari Loki, nagrobnik je v resnici v starološki cerkvi; pri Crngrobu: Več t. i. zlatih olt. med njimi v. olt. z Oznanjenjem (Jurij Skarnos 1652)«, kar po analogiji z drugimi gesli pomeni, da je ta oltar izdelal Skarnos, v resnici pa se to ime samo omenja pri pozlatitvi oltarjev v Crngrobu. Verjetno najhujši spodrsljaj

pa je pri geslu peterokraka zvezda, kjer pravi avtor takole (citiram samo drugi del): »v sodobni heraldiki kot mednar. znamenje socializma na grbih in zastavah socialističnih držav (rdeča na jugosl. grbu in zlata na jugosl. zastavi).«

Vse te pripombe niso zato napisane, da bi zmanjševale vrednost dela, avtorjev napor in vse drugo pozitivno. Želim samo nakazati, da je leksikon izšel tudi z določenimi pomanjkljivostmi, ki bi se jim prej kot ne izognili, če bi ta leksikon delala skupina avtorjev; kar je za enega preveč, je le preveč. Celota pušča vtis neke pretendirane razsodniške veljave, in to ne samo pri omenjenih geslih ali likovnikih: tiho je čutiti zamisel negirati umetno in umetnost kot tako, ji ne dati veljave, temveč vse, kar je na tem področju človeške dejavnosti, prevreči v gole podatke in na podlagi le-teh tudi tiho in tako rekoč iz ozadja ocenjevati, postavljati merila, soditi po svojem okusu, dajati domneve, predvsem pa osebne poglede.

A. Pavlovec

JAKOPIČ

Še nikoli ni umetnostnozgodovinska literatura tako bujno cvetela kot v zadnjih nekaj letih in dosegla vrh gotovo prav ob petdesetletnici umetnostnozgodovinske stroke. Ob najrazličnejših likovnih edicijah na našem knjižnem trgu, ki ga zalagajo domala vse slovenske založbe s tovrstno knjigo, se nam ponuja kar sam od sebe poseben problem: zadnjih deset let je izšlo pri vseh založbah že toliko likovnih izdaj, ki bi jih bilo potrebno sistematično pregledati in pregled strniti v rezultat, ki naj bi bil vodilo založbam pri nadaljevanju njihovega dela. Toda že brez takega pregleda slutimo za vso to poplavo najrazličnejših likovnih izdaj preohlapno »politiko«, ki nikakor ne more v vsem zadovoljiti tako strokovnjaka kakor tudi ljubitelja likovne

umetnosti. Ne samo najrazličnejši formati knjig, še vse bolj nas preseneča nekritičen izbor takšnih del, nenačrtovitost ter neusmerjenost k cilju, da bi vsaj v desetletju morda le dobili na naše knjižne police vse impresioniste, pomembne slikarje pred njimi in za njimi in hkrati tudi takšne skupne preglede, kakršnega pomeni knjiga Slovenski impresionisti. Toda dokler smo in bomo odvisni le bolj od tržne, poslovne ter morda še kakšne druge usmerjenosti, ki izbira za nas posamezne izdaje, dokler so ti nagibi prevladujoči, toliko časa bomo pač zadovoljni tudi s tistim, kar zdaj izdajajo založbe. To pa tudi ni nepomembno, saj so sedanje izdaje knjig barvno razkošne in tudi drage; morda bi do njih niti ne prišli, ko bi ne sodelovali s tujimi založbami, ko bi ne poslušali tudi okusa kupcev, ko bi ne sledili smislu založnikov, ki dobro vedo, kakšna knjiga je prodajno blago in kakšna je nekurantno. Upamo lahko vsaj to, da ne bo preteklo deset let do tistega dne, ko bomo lahko dopolnili praznino na knjižni polici in ob Jakopiča postavili še Jamo, Sternena in morda novo, razkošno izdajo Groharja.

Naj velja torej, da nas likovno monografsko delo o Rihardu Jakopiču še spodbuja v tem upanju, kajti kot likovna edicija je ta knjiga resnično izjema med drugimi knjigami, posebno še, če jo primerjamo s knjigo Slovenski impresionisti iste založbe, Državne založbe Slovenije, ki je v sodelovanju z Moderno galerijo v Ljubljani založila Jakopičevo monografijo. Šele tako se nam kot v nekakšni slutnji kaže vendarle določnejši obris založniške »politike« poglobljenega razmišljanja o prihodnjih izdajah, smiselnosti in tudi zapovrstnosti prihodnjih izdaj; nastavek je dober za kompletiranje štirih impresionistov.

Monografsko delo o Rihardu Jakopiču je poleg obširnega kataloga, ki je izšel v maju leta 1970 ob razstavi Ja-